

životě ještě vidět obdobnou výzvu, jakou byla pro jeho následovníky. Svou statečnou obětí za svobodu vlastního názoru Hus dále ční nad dějinami, v jakési metahistorické podobě, oproštěné od posuzování jeho víry a teologické nauky. Kdyby tomu tak skutečně bylo a zůstalo, nebylo by to v naší hodnotově vyprázdněné době málo.“

PAVLÍNA RYCHTEROVÁ

Petr Chelčický. Síť víry, ed. Jaroslav BOUBÍN, Historický ústav AV ČR, Praha 2012 (= Sběrka pramenů k náboženským dějinám českým 3)
405 s., ISBN 978-80-7286-196-5

Petr Chelčický, Síť víry, ed. Jaroslav BOUBÍN, Host, Brno 2011
(= Česká knižnice)
416 s., ISBN 978-80-7294-560-3

Jen shodou okolností, nikoli záměrem vydavatele, vyšly obě edice Sítě víry v opačném pořadí. Proto je na místě věnovat pozornost nejprve kritické edici, jež také byla podkladem k vydání pro Českou knižnici. Úvod zaujme již svým názvem: Vrcholné dílo středověkého vizionáře. O první části tohoto sousloví nemůže být pochyb. Ty naopak vyvolává označení Petra Chelčického jako vizionáře, pokud si pod tímto pojmem představíme člověka s vizí. Otázka, zda ji Chelčický skutečně měl, nepatří však do této recenze.

Na první pohled by mohlo překvapit, kolik místa Jaroslav Boubín věnoval názvu díla. Má to však své oprávnění, neboť alternativní název Síť víry pravé, který zavedl Josef Jungmann, pronikl i do většiny učebnic. Přesto je tento rozšířený titul podle vydavatele zavádějící, neboť obsahuje jistou dezinterpretaci odporující samotnému autorovi. Nejasnosti jiného druhu panují též kolem osoby autora. Byl jím skutečně Petr Záhorka ze Záhorčí, jak kdysi usoudil F. M. Bartoš? Přes námitky, které v poslední době zazněly ve studiích Roberta Šimůnka a Eduarda Maura, Jaroslav Boubín tuto identifikaci znovu podpořil. Oba důvody, které uvádí, jsou závažné: Účast Petra Záhorky na smířčím řízení mezi dvěma jihočeskými válečníky v roce 1424 nevyklučuje autora Sítě víry, který sebekriticky přiznal, že nežil vždy podle zásad pravého křesťanství. Kromě toho Boubín sobě i jiným klade řečnickou otázku, kolik asi mohli žít v oblasti Chelčic zemanů se jménem Petr, kteří by se narodili kolem roku 1380, získali nadstandardní vzdělání neuniverzitního typu, měli blízko k táborem a zmizeli z dochovaných pramenů kolem poloviny 15. století. I když rovněž jde o spekulace svého druhu, mají jistou přesvědčivost do doby, než se prokáže opak.

Také datování Sítě se v odborné literatuře pohybuje v širokém rozmezí let 1433 až 1456. Příznačnou pro nejistotu v tomto ohledu jsou tři diametrálně odlišné datace F. M. Bartoše. Vzhledem k málo spolehlivým opěrným bodům v samotném textu

Sítě považuje Boubín za „nejadekvátnější“ dataci do doby kolem roku 1440, spíše však po tomto datu než před ním. V dalším oddílu autor úvodního pojednání připomenul, kdy a kde Chelčický podle mínění badatelů dospěl k základní myšlence svého díla. Zatímco v jeho první, delší části Chelčický pojednal o zkáze božího zákona v soudobé společnosti, v druhé předložil pozoruhodnou „sociologii“ dobových rot, tj. společenských stavů, vrstev, skupin i sekt. Přes „novátorsky působící rysy“ ostré kritické analýzy soudobého trojho lidu je Sít víry podle Boubína výhonkem i produktem staletého středověkého uvažování o Antikristu.

Jak závažný význam Boubín přikládá obrazu Antikrista v Síti víry, je zřejmé již z toho, že právě jemu, nikoli barvitě kritice rot věnuje prvořadou pozornost. Kristův odpůrce má v Síti více podob, převahu nade všemi však získala představa biblické dvojhavé obludy s mnoha údy. Tradiční metaforu moci církevní a světské jako hlav antikristovské stvůry Chelčický doplnil o spleť soupeřících a navzájem bojujících údů symbolizujících roty lidí společného stavu či profese. Boubín tu přichází s návrhem, jak se přiblížit k autentickému mysliteli z Chelčic. Stále si však myslím, že navzdory záměru, který editor tak věrohodně nastínil, Chelčický navíc podal hlubokou analýzu světa, který kolem sebe viděl. Boubín rovněž upozornil na další silný akcent, jímž byl Chelčickému požadavek společenské rovnosti. I v tomto ohledu, nikoli jen v linii božího zákona, byl svět v očích Chelčického obrácen na ruby neb převrácen na hlavu.

Jelikož Chelčický zhruba na desítky míst své Sítě cituje nebo zmiňuje „mistra Protivu“, editor považoval za potřebné objasnit, z jakých důvodů tak ctihodného Wyclifa přezval. Že Protivou mínil právě oxfordského profesora, přesvědčivě doložil již František Ryšánek. Boubín nyní vyslovil domněnku, že Petr v tomto ohledu následoval Mikuláše Biskupce, v jehož Vyznání a obraně Táborů Wyclif vystupuje jako *doctor evangelicus*. Pokud to ovšem u obou nebylo z opatrnosti, neboť pro jejich odpůrce Wyclif již delší dobu nebyl „otec náš“, jak to otevřeně řekl Jan Příbram. V každém případě však Chelčický připomínáním Wyclifa kráčel v kališnických Čechách kolem roku 1440 osamoceně proti proudu.

První století života tištěné podoby Sítě víry bylo pro její záchranu mimořádně důležité. Třebaže se excerpta prvních pěti kapitol Sítě dochovala v latinském překladu z roku 1477, což dokazuje širší zájem o toto dílo, žádný jeho rukopisný text s výjimkou kapitulního fragmentu z přelomu 15. a 16. století není k dispozici. Všechna dosavadní vydání Sítě víry, jimž Boubín věnuje pozornost v závěrečné části úvodní studie, byla tudíž závislá na jejím tisku z roku 1521.

Vzhledem k tomu, že je k dispozici dvojí Smetánkovo vydání Sítě z let 1912 a 1929, o němž sám Boubín mluví s respektem, zvláště pokud jde o nesnadné emendace, nelze obejít otázku, zda nové, byť ve všem všudy již kritické vydání bylo naléhavou potřebou dne. Řekl bych, že z badatelského hlediska nikoli. Jinak však tomu je z hlediska souborného vydání díla Petra Chelčického, k němuž Jaroslav Boubín bez velkých proklamací směřuje. V takovém případě nelze Sít víry jako stěžejní Petrovo dílo pominout. Mementem tu je vydávání Husových spisů, které stále upřednostňuje vydávání postil a spisů nevalného významu před díly prvořadě důležitosti, a to jmenovitě traktátu *De ecclesia*.

Kromě toho, jak se domnívám, důkladné seznámení se Sítí víry je takřka nezbytné pro zpřístupnění dosud nevydaných děl, s nímž Jaroslav Boubín již před časem ve stejné ediční řadě započal. Podstatné však je, že badatelé mají nyní k dispozici edici skutečně kritickou, což lze přesvědčivě zjistit srovnáním poznámkového aparátu. Nejde jen o to, že je nyní přístupný na téže straně pod textem, také rozsah se zvýšil mnohonásobně. Důležité je to zvláště pro zjišťování Petrových knižních zdrojů.

Nesnáze, které na vydavatele čekaly, objasňuje Ediční poznámka na závěr transkribované edice podle současného pravopisného systému. Vedle kombinovaného pravopisu to byly zejména časté záměny liter v dosti nedbalém tisku z roku 1521. Pokud mohu posoudit, Jaroslav Boubín žádnou složku kritické edice nezanedbal. Rozepsal i výskyt „ruček“, jejichž prostřednictvím lze rozpoznat, kterým místům tehdejší redaktor přikládal význam. Závažným přínosem nové edice jsou jednak nově rozpoznané biblické citace a parafráze, jednak čtyři přílohy související se Sítí víry. První z nich, edici fragmentu Sítě z kapitulního rukopisu D 52, považuji za velmi cennou, neboť je bližší původnímu znění, které zřejmě nebylo rozčleněno na kapitoly. Poučné rovněž jsou slovní i hláskové úpravy vydavatelů tisku z roku 1521.¹²

Záměry vydavatele, jímž nejspíše byl Chval Dubánek, osvětluje druhá příloha s textem předmluvy, k níž je připojen explicit nakladatelů Václava a Hynka z Perknova spolu se soupisem marginálních poznámek. Třetí příloha obsahuje stručné rukopisné přípisky ze 17. století, jež byly vevázány do jednoho ze čtyř dochovaných výtisků Sítě z roku 1521 (dnes Národní knihovna ČR 54 C 229). Poslední příloha přináší úryvky ze dvou spisů jezuitů Václava Šturma, jež dokládají, jak rouhavou a pro všechny světské i duchovní vrchnosti nebezpečnou zůstávala Sít víry ještě v osmdesátých letech 16. století.

Souběžné vydání v České knižnici textově odpovídá kritické edici bez filologického poznámkového aparátu, avšak s přidávanými věcnými vysvětlivkami a nezbytným slovníčkem. Předmluva Chvala Dubánka v tomto případě však předchází textu Sítě víry a v souladu s tím i explicit nakladatelů druhou knihu uzavírá. Obsáhlý komentář je místy shodný s úvodem kritické edice, více však přihlíží k obecné srozumitelnosti. Zvláště významná je třetí část nazvaná „Úvahy Petra Chelčického o společnosti“ (s. 350–365), které jsou trestí Boubínových mnohaletých výzkumů a reflexí. Souběh obou vydání mne přivedl k otázce, do jaké míry je transkribovaná edice Chelčického Sítě srozumitelná dnešnímu čtenáři.

Vcelku nahodile jsem zvolil dvě věty z šesté kapitoly druhé části Sítí víry. V Boubínově nejnovějším vydání v České knižnici čteme (s. 233):¹³

„Protož založice města a hrady a ustavice množstvie městské na takých křivotách, takéť jich ostríhati musie skrze násilé a bezprávie jiných, na každý čas

12) V Boubínově edici na s. 335–343 není uvedeno, že fragment odpovídá „První straně“, kap. 1–6 (s. 47–60). Jaroslav Boubín změny, posuny a úpravy tisku nerozvádí, neboť se jimi zabýval již Eduard PETRŮ, *Spravedlnost tiskařům. K textové hodnotě tisků díla Petra Chelčického*, in: *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory*, ed. František Šmahel, Praha 1970, s. 145–147.

13) V kritické edici s. 244.

připraveni sůce k vraždě. Neb vždy na ně běžie nepřiezně, bezpráví od jiných i zrady, a oni takové nepřiezně vždy hotovi sú děliti se krví, činíce zlé za zlé.“

Stojí jistě za povšimnutí, že před více než šedesáti lety, kdy čtenář s maturitou ještě míval slušné znalosti, editor tak zkušený, jakým byl František Šimek, dal přednost upravenému znění, které se místy blížilo novočeskému překladu.¹⁴

„Proto, když založí města a hrady a postaví lid městský na takových nespravedlnostech, také je musí chrániti násilím a bezprávím na jiných, na každý čas připraveni jsou k vraždě, neboť stále na ně doléhá nepřátelství, bezpráví od jiných i zrady, a oni taková nepřátelství vždy hotovi jsou rozhodovati krví, činíce zlé za zlé.“

Do třetice pro srovnání uvádím o čtyřicet let mladší převod Eduarda Petru.¹⁵

„Proto založíce města a hrady a ustavíce lid městský na takových nespravedlnostech, také je chránit musejí násilím a bezprávím na jiných, v každém čase připraveni jsouce k vraždě, neboť vždy je pronásledují nepřátelství, bezpráví od jiných i zrady a oni taková nepřátelství vždy jsou připraveni rozhodovat krví, činíce zlé za zlé“.

Asi se lze shodnout, že ani jeden z novočeských překladů se snadno nečte, neboť oba editoři se snažili co nejvíce zachovat Petrovu dikci. Touto maximou nemohl být vázán Alexander Kolesnyk, který stejné místo přeložil do němčiny. Přesto ani on neposkytl spolehlivé znění.¹⁶ To vše jako by potvrzovalo, že Jaroslav Boubín zvolil správné řešení, byť ponechal na čtenáři, aby Chelčickému sám porozuměl. Některé otázky prostě nemají jednoznačné odpovědi.

Závěr vyznívá jednoznačně: obě vydání jsou přínosem, kritická edice navíc i přílibem, že se dílo Petra Chelčického v dohledné době dočká dalších svazků.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

14) Petr Chelčický. *Sít víry*, ed. František ŠIMEK, Praha 1950, s. 221.

15) Petr Chelčický. *Ze Sítě víry. O rotách, o každé zvláště*, ed. Eduard PETRŮ, Praha 1990, s. 26.

16) Robert KALIVODA – Alexander KOLESNYK, *Das hussitische Denken im Lichte seiner Quellen*, Berlin 1969, s. 409: „Weil die Städte und die Burgen und das Stadtvolk auf solche Ungerechtigkeiten gestellt sind, deshalb müssen sie sich mit Gewalt und Unrecht gegen die anderen wehren, jederzeit zum Mord bereit sein; denn Feindschaft, Unrecht seitens der anderen und Verrat bedrängten sie hart, und sie sind jederzeit bereit, solche Feindschaften mit Blut zu entscheiden, indem sie Böses mit Bösem vergelten.“